

Koldingbogen

ÅRSTAL:	1980
FORFATTER:	Rachel Juhl
TITEL:	Erindringer fra det gamle Klding
KORT RESUME:	Forfatterens opvækst og skolegang i Kolding omkring 1900 - 1910

Erindringer fra det gamle Kolding

af Rachel Juhl

Min bedstefar Leib Marcus indvandrede fra Polen, han giftede sig i Kolding med Caroline Schmidt og købte i 1859 af H. H. Grau ejendommen Adelgade 1, hjørnet af Akseltorv og Adelgade, og den har lige siden været i familien Marcus' eje.

Bedstefar var udlært buntmager, og han åbnede i Adelgade 1 en buntmagerforretning med kasketter, pelskraver og pelse.

Min afdøde mand, fabriksleder Andreas Juhl, har fortalt mig, at han selv og alle drenge dengang skulle have deres konfirmationskasket hos Marcus, og når de store krammarkeder fandt sted, hvor alle butikker lukkede, og de handlende i stedet for havde boder udenfor deres forretninger, gik der det mundheld »Nu begynder æ Mærken. Den første kasket er stjålet fra Marcus.«

Bedstemor var født i Kolding, den 23. april og fyldte 16 år, da slaget stod ved Kolding 1849. Mange gange har hun fortalt os om denne begivenhed, om hvordan hun sammen med sin mor flygtede fra deres hjem i Østergade med kuglerne hvinende om ørene, op over Torvet, udaf Låsbygade og efter mange dramatiske episoder kom de til Bramdrupdam, hvor de sammen med andre flygtninge kom op at køre i en fjællvogn og nåede velbeholdne til Endelave, hvor de blev, til krigen var forbi. I 1862, d. 27. juni fik mine bedsteforældre en søn, som de gav navnet Hannibal Marcus, han blev deres eneste barn.

Som en lydig søn gik den unge Hannibal efter endt skoletid i lære

hos sin far, for at han engang kunne overtage buntmagerforretningen, men lysten var ikke stor, han fandt det kedeligt at sidde og sy kasketter, han havde helt andre interesser, nemlig musikken og skriveriet. Han kunne ligeså godt være blevet journalist, for han var glad for at skrive, var da også i mange år en skattet musikanmelder ved Kolding Folkeblad, foruden han i sine mange viser har tegnet et fornøjeligt tidsbillede af Kolding og dens borgere. Et udvalg af disse blev i 1921 udgivet af Foreningen af Håndværkere og Industridrivende i Kolding i anledning af hans 25 års jubilæum som medlem af foreningens bestyrelse. Den mest kendte er vel nok visen om Egtvedbanen, som Conrad Andersen, i Mads fra Brakkers skikkelse sang ved Industriforeningens julemarked i 1894 under stort bifald.

At det var musikken, der sejrede over skriveriet, skyldes sikkert for en stor del ægteskabet med Petra Skov, datter af Broder Nissen Skov, hvis musik hørtes ved alle festligheder i Sydjylland.

Mor var ligesom far meget musikinteresseret og musikbegavet. Far spillede violin og mor klaver, hun blev en meget søgt og afholdt musiklærerinde, det var dengang man kunne lære at spille klaver for 50 øre i timen. Det faldt derfor naturligt, at far opgav buntmageriet og i 1899 startede Kolding Musikhandel. Der hvor der før var kasketter og pelsværk, kom nu noder og instrumenter.

Det var et helt særsyn med en sådan forretning i en lille provins-

by, det gik da også lidt småt i begyndelsen, men efterhånden fik far en stor og trofast kundekreds, ikke blot i Kolding og opland, men også fra nabobyerne, hvor en musikhandel ikke kendtes.

Mine forældre boede først Akseltorvet 4, der blev jeg født. Efter 3 års forløb flyttede vi til A. L. Johansens ejendom i Jernbanegade 18, der så min bror Felix og min søster Ursula dagens lys. Senere igen fik vi en lejlighed i prokurator Schwenssons ejendom, hjørnet af Jernbanegade og Østergade, hvor min yngste søster Malin blev født. Dengang var der ikke noget, der hed bolignavn, man kunne flytte, når og hvorhen man ville, der var lejligheder nok, der var også hushjælp nok at få.

Da min mor var stærkt optaget af sine mange musikelever, havde vi altid to unge piger, der oppebar 20 kr. i løn om måneden, de havde det såmænd ikke let, for alt var såre primitivt, kakkelovne, komfur, petroleumslamper. Jeg tror, vi havde 20, jeg ser dem endnu for mig, som de stod på køkkenbordet på rad og række, når de om morgenen skulle renses og fyldes med petroleum. For de unge piger var det sikkert en ganske naturlig ting, dengang kendtes jo ikke andet.

Kolding var en lille hyggelig by med sine snævre gader, smalle fortove, toppede brosten, gaslygter og gadespejle, så man kunne følge med i, hvad der skete langt nede ad gaden. En trommeslager og ud-råber var her også, han gik rundt i gaderne, slog en hvirvel på sin tromme og råbte ud, hvad der skulle ske i byen, jeg tror der var to, men den mest kendte var Kineser-Fritz. En af de mange bekendtgørelser lød i hans version således: »I aften klokken 8 og en fjerdedel Sommerrevy på Allenberg, stor succes«. Han vakte altid stor opmærksomhed, når der var gæster i byen. Om sommeren, når det var varmt og støvet, skramlede vand-

vognen rundt i gaderne, og svalede med sine vandstråler de varme brosten, og den var altid fulgt af en mængde barbenede smådreng, for hvem det var en spas, at få fødderne vasket på den måde.

Alting foregik på Akseltorvet dengang, jeg husker, at jeg altid var ovre hos bedstefar og bedstemor, når der var torvedag, og bønderne kom i deres hestevogne og solgte deres varer. Der var mange vogne og boder, der var meget at købe, selv små lyserøde grise, og jeg morede mig altid over, når sådan en lille gris så sit snit til at hoppe ud af sin kasse, og se hvordan den vilde jagt gik torvet rundt for at fange den. Jeg husker også hestemarkedet, som foregik på Rendebanen, og ejerne fremviste hestene ved at løbe med dem hen til Østergade og tilbage igen, så blev der tinget og givet håndslag.

De to store forårs- og efterårsmarkeder var festdage, da var Akseltorv fyldt med telte, der solgtes alle mulige honningkager. Det største telt stod udfor bedstefars ejendom, og da det var de samme teltholdere, der kom år efter år, blev vi børn gode venner med dem, og der faldt da også af og til et stort honningkage-hjerte eller en honningkagemand af til os. I Kysters gård var der en karrusel, der blev trukket med håndkraft, og hver tur kostede 5 øre, og på Kirketorvet var al gøglet samlet med professor Labri i spidsen.

Der var liv og glade dage, sort af mennesker, der vandrede frem og tilbage. Jeg husker, far solgte konfetti om aftenen, der var jo ingen lukkelov. Jeg fik lov at hjælpe, for der kom mange, navnlig bønderkarle, som for 10 øre fik begge bukselommer fyldte med konfetti, som de så gik ud på gaden og smed i hovedet på pigerne.

Nytårsaften var noget helt andet end i dag, hvor det kun er børn og ganske unge mennesker, der er på gaden. Dengang var det byens

borgere, der samledes på Torvet, for at skyde det nye år ind. Naturligvis var der også urolige elementer, der hentede både fra Slotsøen, redningsbælter, flagstænger, havelåger og meget andet, som de i triumf førte til Torvet. Når vi hørte deres »Hep, hep«, styrtede vi til vinduerne for at se, hvad de nu kom med. Det kunne også gå hårdere til, jeg husker det år, da en urostifter klatrede op i gadelygten på Torvet og knuste glassene. Politiet holdt sig passiv, der var kun en lille politistyrke på en 5-6 mand med overbetjent Nielsen i spidsen, de opholdt sig i Rådhusets forhal, men foretog sig intet, de har vel følt deres magtesløshed. Når klokken slog 12, var Torvet fuldt af folk, så drønedes skytset. Da vi boede i Jernbanegade 2, sendte vi fra vor altan raketter og kulørte blus. Jeg husker, vi kappedes med læge Ørkild, som også brændte fyrværkeri af fra sin altan over Landmandsbanen.

Det kneb altid for vi børn at komme i seng nytårsaften, for der var længe noget at se på, men så tog far sin brandmandskasket på, han var tilsluttet det frivillige brandvæsen, gik en runde i stuerne, sagde med bøs stemme »Passér gaden«, så parerede vi ordre. Kasketten gjorde sin virkning.

Vore udflugter i barneårene gik til Alhambra, Marielund og Bramdrupskov. På Alhambra var der koncert i haven hver sommer enten af Julius Christensens orkester eller regimentsmusikere fra Fredericia. Der var altid mange mennesker, der enten spadserede rundt i havens gange, eller nød en forfriskning foran musiktribunen. Når vi skulle til Marielund eller Bramdrupskov, lejede bedstefar en droske, der holdt altid to foran Hattings café i kælderen ved siden af Rådhuset. Den mest attrædede plads var for vi børn på bukken ved siden af kusken, for den, der sad der, fik lov til at holde tøm-

men, når vi var på lige vej, og hesten travede roligt af sted. Dengang havde man god tid. Det blev noget andet, da bilerne kom, jeg husker tydeligt min første tur. Far, mor og vi børn blev proppet ind i den mærkelige vogn, der kunne køre ved egen kraft. Turen gik til rektor Bruuns villa på Fredericiavej, hvor bilen vendte under stort besvær, og så tilbage igen. Det gik alt for hurtigt, syntes vi, men spændende var det. Hvis vejret ikke var godt nok til en udflugt, kom vi i stedet for på konditori, det var som oftest hos Buhl i Klostergade, han havde nemlig de lækreste kager. Hans napoleonskage til 5 øre var en himmerigsmundfuld. En dag vi sad der, kom en dreng løbende ind i konditoriet og råbte: »Der går en mand på vandet nede i havnen«. Vi lod kage være kage og løb derned, og ganske rigtigt, der gik virkelig en mand på vandet, vi havde aldrig set noget lignende. I dag kender alle børn vandski.

Når vi skulle til konditor Buhl stillede far som betingelse, at vi enten hen eller hjem skulle gå gennem Brostræde, far holdt så meget af det stræde, og så med sorg, hvordan idyllen efterhånden forsvandt, takket være store nybygninger, og når nu Føtex snart påbegynder bygning af et kompleks på hjørnet af Søndergade og Brostræde, er det sket, så vil Brostræde kun være et skønt minde.

Mor og vi fire børn havde i mange år sæsonkort til fjordbådene, da var der noget ved at sejle. Der var 4 både: Freja, Frigga og lille Kolding sejlede turene til Løverodde, Fænø, Elvighøj og Christiansminde. Hvis vi ville videre, kunne vi ved Fænø stige om til Dan, der sejlede til Middelfart og Fredericia. Den tur yndede vi særligt, for Dan var en ret lille båd og gyngede så dejligt i bæltet. Hver onsdag var der på Fænø koncert af et harmoniorkester fra Hader-

slev, dirigeret af den dengang så kendte og dygtige kapelmester Hugo Høhn. Det var altid festdage, orkestret spillede godt og mange mennesker, tyskere og danskere samlede sig foran tribunen og nød den lødige musik. Når den tyske båd hen under aften sejlede mod Haderslev, stod vi danskere og vinkede, der kippedes med flåget, musikken spillede, og kapelmester Høhn stod på kommandobroen, iført slængkappe og hilste med sin høje hat som tak.

I gamle dage var der meget mere hjemmeliv og hjemmehygge, end der er i dag. Hvor husker jeg tydeligt vore aftener i barndomshjemmet. Når far kom hjem fra musikhandlen, og vi havde spist, samlede vi omkring bordet med petroleumslampen og far læste eventyr for os af H. C. Andersen eller Grimm. Det kunne også hælde, at far selv lavede nogle historier, som vi syntes var de allerbedste, fordi far altid fortalte dem sådan, at vi selv optrådte i dem. Da vi blev større og lærte at spille, samledes vi om aftenen i musikstuen omkring flyglet. Far og mor var de milde kritikere, og vi fire poder forsøgte os med fire-hændig klavermusik, violin og klaver. En trio kunne vi også præstere, idet jeg lærte at spille cello. Min bror Felix havde store evner for violinspillet, og blev da også en dygtig violinist efter studieårene hos den gudbenådede violinspiller, kgl. kammermusicus Peder Møller. Der var altid musik i vort hjem, mor arrangerede ofte musikaftener, hvor hun samlede musikinteresserede og musikudøvende mennesker, og alle, der kunne spille skulle give deres bidrag. Traktementet disse aftener var ganske enkelt, det betød så lidt, det var musikken, der samlede og bar på disse aftener. Det opretstående klaver havde dengang hæderspladsen i de fleste hjem, det hørte med til almindelig dannelse, at børn lærte at spille klaver. I dag er det de fleste steder

Frk. Minnas fødselsdag, 1904. Midt i første række, i stribet bluse, ses Rachel Juhl mellem skolekammeraterne.

Elever fra Døtreskolen fotograferet på frk. Smiths fødselsdag, 1908.

ombyttet med et TV-apparat og en radio. Første gang jeg hørte radio var hos afdøde kantor Lund, en af hans sønner havde lavet et modtagerapparat, det var med øreklapper, så vi måtte skiftes til at høre. Såvidt jeg husker var det en opera, det var ikke just nogen ørenlyst, da der var meget skrateten, men vi var aligevel meget betaget, og syntes det var lidt af et under, vi oplevede. Da radioen kom frem, frygtede far, at det ville skade grammofon- og pladesalg, men far trøstede sig med disse ord: »En grammofon spiller når De vil, hvor De vil, og hvad De vil«, og det var jo rigtigt, en radioudsendelse kunne man ikke få igen, når det passede en.

Min skoletid faldt i to afsnit, idet jeg tog mellemskoleeksamen fra Kolding Døtreskole, og studentereksamen fra Kolding højere Almenskole. Som 4-årig kom jeg i Døtreskolens børnehave, og da jeg var 6 år, begyndte jeg min rigtige skolegang. Skolen blev ledet med mild myndighed af frøken Frederikke Smith, godt støttet af den blide frøken Ellen Møller. Hele lærerindestaben tog sig meget af hver enkelt elev, der blev passet godt på os, og jeg husker, at når det var regnvej, måtte vi kun komme på legepladsen i frikvarteret, hvis vi havde hele såler i støvlerne, for ikke at risikere en forkølelse. Jeg havde fået en hvid ulden bluse foræret og tog den på i sko-

3^{die} Oplag.

De smaa Elevers Bog

Til Ursula og Malin

50

5 og 6 tonige

Småstykker
i
G Nøglen

For de første Begyndere i Klaverspil.

KOLDING · MUSIKHANDEL ·
HANNIBAL · MARCUS

II

len en vinterdag for at vise mine kammerater den. Det blev kun en kort fornøjelse, for frøken Smith henstillede venligst til mig, at gemme den til det blev sommer, hun mente, den var for lys og kold til vinterbrug. Typisk for pigeskolen var også dette, at når en i klassen fik f. eks. et nyt forklæde, som alle småpiger gik med dengang, varede det ikke mange dage, før hele klassen havde magen til. Vi soldede meget, efter skoletid skulle vi altid ned til bager Nielsen, der havde forretning i kælderen lige ved siden af skolen. De fleste af vore karakterpenge lagde vi hos ham, og hans lunkne æblesnitter med flormelis på til 5 øre var den højeste nydelse. Da vi blev større, flyttede vi vor soldetur til Søndergade, hvor frøken Graa havde de lækreste chokoladestænger, jeg nogensinde har smagt, et figenbrød kostede 5 øre og en abrikosstang 10 øre, det var alle tiders.

Der var mange hyggelige fester på skolen, hvor vore forældre altid var med. Da opførte vi forskellige små litterære ting. Jeg husker bedst, da jeg som prinsesse, iført en af min bedstemors silkekjoler, som nu findes på Museet, sammen med 4 af mine kammerater på fransk foretog: "Trois jeune Tambour". Jeg husker netop dette, fordi jeg stod på en meget høj stige bagved kulissen, der forestillede kongeslottet, fra hvis vinduer jeg sang til mine 3 bejlere, rystende af angst for at falde ned.

Når jeg havde fødselsdag, var

hele klassen med, og takket være fars musikhandel havde jeg en attraktion ud over det almindelige, nemlig en fonograf. På den satte far en voksvalse til optagelse, og vi piger stillede op i en lang række og gik en efter en hen og sagde vort navn ind i tragten. Bagefter da far kørte valsen, og mine veninder hørte deres egne stemmer, var de helt målløse, kunne slet ikke forstå, hvordan det kunne gå til, og når man så tænker på i dag, hvor en båndoptager er en ganske dagligdags ting.

Det var en stor overgang at komme fra Døtreskolen over i Kolding højere Almenskole, hvor Georg Bruun dengang var rektor. Forholdene var mere frie, og jeg kunne lide samværet med drengene, som var i majoritet, der var 11 drenge og 2 piger, dengang var det ikke almindeligt, at piger blev studenter.

Der var kun en linje, den nysproglige, så der var ikke noget at vælge imellem. Jeg kom i klasse med Vagn Bro, han var allerede som dreng kvik og morsom. Han gjorde sig gældende på mange måder. Rektor var en dygtig skoleleder og en fremragende pædagog, men han var streng i sine principper, hvad jeg fik at mærke.

Ved en velgørenhedskoncert, hvor et lille damekor, under ledelse af fru pastorinde Brandt, sang Gades »Agnete og Havfruene«, måtte jeg træde ud af havfruernes række og synge Agnetes soloparti, da fru Jenny Stotz, hvem partiet

var tildelt, blev forkølet. Jeg klarede mig pænt, fik en venlig omtale i avisen, og var så glad, da jeg gik i skole næste dag, men glæden varede kun kort, for hen på formiddagen blev jeg kaldt op til rektor på kontoret, og det vidste vi alle betød ikke noget godt. Mens jeg gik derop, tænkte jeg på, hvad jeg havde bedrevet, men jeg var mig ikke noget ondt bevidst. Da jeg kom ind på kontoret, sad rektor og rettede stile, han så op og sagde koldt: »Jeg har læst i avisen, Rachel, at Du har sunget til en koncert, det må ikke gentage sig, så længe Du går her på skolen, må Du ikke optræde offentligt. Andet var der ikke«. Men det var sandelig også nok, jeg husker, jeg var rasende og slet ikke forstod rektors indstilling – men rektor Bruun sagde man ikke imod. Vagn Bro var ude for noget af det samme, da han blev udnævnt til anden revisorsuppleant i V.U., og det stod at læse i Kolding Folkeblad, han fik ligesom jeg, påbud om ikke offentlig at deltage i politik, så længe han var elev på skolen. Han fortæller morsomt om det i sin erindringsbog.

Det er noget andet i dag, hvor der holdes vælgermøde i skolen, og skolens sangkor synger til koncerter rundt om.

De 3 år på Almenskolen var ellers lykkelige år, jeg var glad for mine kammerater og for skolen med sine traditioner. Kransegilder og majfester er minder for livet. –

I det musikalske og musikglade hjem spillede både forældre og børn. Her gives den slidte forside af »De smaa Elevers Bog«, som musikhandler Marcus til-egnede sine to små piger, Ursula og Malin.